

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Дюрба Д.В.

аспірант,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

МОНОМІФ ПОДОРОЖІ В РОМАНІ ДЖЕКА КЕРУАКА «НА ДОРОЗІ»

Один з провідних міфологів Дж. Кемпбелл ввів поняття мономіфу подорожі (квесту) – як універсальної історії, вічного сюжету. Схематично сюжет даного мономіфу зображений так: усамітнення героя – його ініціація – повернення героя.

Літературознавчі дослідження кінця ХХ та початку ХХІ ст. виявляють зацікавленість темою міфу у художній творчості, його трансформаціями і функціями. Мономіф подорожі широко представлений в американській літературі, починаючи від традиційної літератури фронтиру і до сьогодення.

Одним із найвідоміших романів-подорожей ХХ ст. є роман американського письменника, «короля» покоління бітників, Дж. Керуака «На дорозі» (1957). Серед зарубіжних дослідників творчості автора присвячуються роботи Т. Беррігана, Б. Джіффорда, Г. Стефенсона, Е. Чартерс, серед російських – роботи Т. Апраксіної, О. Зверева, Т. Морозової, Е. Ошиньша, серед українських – Т. Денисової. Здебільшого роботи дослідників творчості Дж. Керуака висвітлюють теми манери письма автора, його стилю, жанрових визначень прози письменника, особливостей поетичної структури романів. При цьому міфологічні аспекти творчості Дж. Керуака залишаються нерозкритими.

Метою нашої роботи є аналіз подорожей Америкою героїв роману Дж. Керуака «На дорозі» як мономіфу квесту, дослідження спільних і відмінних рис роману з мономіфом, а також його сюжетних та ідейних функцій в романі.

Згідно з теорією Дж. Кемпбелла, перший етап шляху героя – потяг до мандрів, пробудження індивідуальності героя, спричинене появою в його житті вісника. В романі «На дорозі» таким вісником є Дін Моріарті. Таємничий, незвичайний Дін відкриває Селу

Парадайзу, оповідачу і головному героєві роману, відчуття, невідомі досі і спонукає його до подорожі автостопом.

Вирушивши в дорогу, Сел опиняється в незвичайних для себе обставинах. Подорожуючи з Нью-Йорка до Сан-Франциско, з крайнього сходу Америки на крайній захід, герой відчуває зміни, які то лякають, то захоплюють його: «Я прокинувся, щойно почало червоніти сонце; і це був єдиний чіткий момент у моєму житті, найдивніша річ, коли я не знав, хто я <...> я просто був кимось іншим, якимось незнайомцем, все моє життя було якимось жахіттям, життям привида» [1, с. 19]. Сел подорожує автостопом, змінюючи транспорт, і напрямок руху, знайомиться з безліччю людей, проводить час у розмовах, від яких отримує надзвичайне задоволення і нарешті доїжджає до міста Денвера.

За мономіфом квесту, після того, як герой подолав ряд символічних перешкод, звільняючись від старого життя, починається наступна частина подорожі, яку Дж. Кемпбелл називає «в череві у кита». Традиційно у цій частині герой потрапляє в храм або виявляється проковтнутим потойбічною силою. В тексті роману цей епізод представлено перебуванням Села в шикарній квартирі у знайомого його друга Роланда Мейджора. Показовим є момент, коли Сел, привівши якимось вночі з собою додому п'яних друзів не отримує дозволу увійти від Мейджора, образ якого тут співставляється з охоронцем порогу храму. Натомість, коли герой пізніше приходить один, Мейджор його пускає.

Після цього розпочинається етап власне ініціації. За Дж. Кемпбеллом, пройшовши крізь поріг, герой опиняється у фантастичній країні, де він має пройти ряд випробувань. В романі продовжуються вечірки, пікніки, поїздки в гори, фантастичною країною виступає місто Сан-Франциско, яке Сел завжди описує як місто незвичайне, «чудесне біле місто», оповите «гірляндами сонних вогників», місто, де живуть боги-музиканти, що грають шалений джаз тощо.

Згідно з теорією Дж. Кемпбелла, під час шляху випробувань героя, як правило, супроводжує помічник. В романі Дж. Керуака цю роль відведено Ремі Бонкбору, давньому приятелю Села. Саме Ремі надає притулок Селу у Сан-Франциско, Ремі ж знаходить йому роботу, вони разом працюють і відпочивають, але згодом друзі сваряться і Сел вирішує поїхати з міста. Важливу роль в міфосюжеті роману, на нашу думку, відіграє епізод, коли Сел перед від'їздом

вирішує вилізти на вершину гори. Саме там він переживає очищення і вирішує знову вирушати в дорогу.

Примітно також, що до будинку Ремі Сел вперше потрапляє через вікно, через вікно ж герой його і залишає востаннє. В. Н. Топоров зазначає, що за допомогою архетипу вікна реалізуються найзагальніші відносини «людина-світ», а саме протиставлення «зовнішній-внутрішній», «безпека-небезпека», «відкритість-закритість» тощо [4]. Вікно вважають символічним оком, те, через що людина може спостерігати, в тому числі за собою, що і відбувалося з Селом.

Наступна ключова подія мономіфу – зустріч із Богинею, містичний шлюб героя з Величною Богинею Світу. Жінка символізує узагальнення всього, що може бути пізнано героєм. Випробування символізують кризи усвідомлення, завдяки яким розвивається свідомість. В романі ця подія реалізується у зустрічі з Тері – мексиканською дівчиною, знайомство з якою на автобусній зупинці одразу ж переходить в закоханість. Наступні кілька місяців Сел проводить з дівчиною – знайомиться з її братами, дитиною, разом вони влаштовуються на роботу і тяжко працюють, живучи в наметі та збираючи бавовну на плантації.

Згідно наступним епізодам мономіфу, герой має пройти повз жінку-звabницю, подолати спокусу її закликів і піднятися вгору для того, аби зустрітися з батьком. Так, Селу надзвичайно тяжко працювати на плантації і заробляти рівно стільки, щоб вистачало на їжу, він проживає таким чином кілька місяців, аж поки не стає надто холодно для життя в наметі. Тоді Сел вирішує знову вирушити в дорогу, назад до Нью-Йорку, прощається з Тері, виходить на дорогу і через невеликий проміжок часу опиняється вдома.

Пробувши вдома більше року, Сел займається написанням роману, та одного разу Дін без попередження приїжджає до героя, аби вирвати його з рутини. Сел приймає це як даність: «Я мав спокійне Різдво <...> проте тепер у мене знову вселився біс, <...>; я знову рвавсь на дорогу» [1, с. 113]. Так починається новий виток загулів, вечірок і поїздок в життя Села. Нові і старі друзі, розмови, вірші, джаз, алкоголь, марихуана, дівчата – так компанія Села і Діна проводить зиму і потім знову вирушає в дорогу на захід. В цей час Сел особливо прив'язується до Діна, починаючи зі спільної подорожі до Вірджинії, коли друзі вперше в житті залишаються надовго наодинці. Тепер все, що відбувається в житті Села прямо пов'язано з Діном.

Зауважимо, що один з епізодів мономіфу подорожі містить в собі можливе переміщення жіночого начала жінки-звabниці в іншу форму, Дж. Кемпбелл пише, що так починається сходження від досконалості до двоїстості, а далі настає вигнання з раю. Так, прибувши до Сан-Франциско, Дін, вічний супутник і жаданий друг, уособлення двоїстості, кидає Села, залишаючи його без грошей і без надії.

За мономіфом, завершення місії героя відбувається тоді, коли стіна раю розчиняється, герой здійснює нове відкриття, відновлення божественної форми і знаходження мудрості. Сел, покинутий Діном, залишається сам, переживає екзистенційну кризу, з якої виходить відновлений і готовий до подальшого існування у світі: «Тепер у мене нікого й нічого не було. <...> Я зупинився на тротуарі й застиг від екстазу. <...> Я зрозумів, що я помер і народився заново, безліч разів, <...> Я відчув солодке, засніжене блаженство» [1, с. 170-171].

Одразу ж після подолання кризи до Села повертається Дін, вони проводять разом певний час, але Сел, втомлений і перенасичений почуттями, вирішує повернутися додому. Вдома ж герой нудиться за життям у Сан-Франциско і знову вирушає до Діна, вириває його з сімейного побуту і привозить до Денверу. Звідти друзі направляються до Нью-Йорку і далі до Мексики. Саме ця подорож є визначальною для Села. Незвичайні краєвиди, клімат, колоритні мексиканці і мексиканки, іспанська мова, марихуана.

Дж. Кемпбелл зазначає, що муки переборення власних обмежень – це муки духовного зростання. В Мексиці Сел тяжко хворіє на дизентерію, а Дін вдруге кидає хворого друга напризволяще. Сел тяжко переживає зраду, знаходиться на межі життя і смерті, але, відновившись зрештою в новому статусі, повертається до Нью-Йорку.

Останній критичний момент героїчного кола – момент перетину порогу героєм, який має витримати зіткнення з повсякденним світом. Так, Сел повертається додому, починає нове життя, планує одружитися. Коли вчергове до нього несподівано приїжджає з заходу Дін – Сел відмовляється зриватися в дорогу, він вже пізнав своє прозріння. Відмова Села від компанії Діна на користь нормальних людей – символічна плата за перехід на новий етап життя.

Отже, Сел Парадайз – класичний герой мономіфу, переживає всі етапи подорожі, бо сюжет роману «На дорозі» побудовано на основі подолання героєм певних меж. Відмінність від стандартної схеми

мономіфу подорожі у героя Керуака полягає в тому, що, як правило, Сел Парадайз пасивно бере участь у зміні етапу: під час пересікання країни він майже завжди їде в авто поруч з водієм і залежить від нього, у межових ситуаціях доля Села підпорядковується Діну Моріарті, якимось друзям чи жінкам. Очевидно, що в аналізованому романі образ дороги – це не просто середовище, де відбуваються дії; дорога, подорож є символом світогляду героїв, який трансформується протягом роману. Подорож розпочинається від бажання Села Парадайза змінити щось у своєму житті. Далі герой проходить потрібні фази, реалізує мету міфу, примиряючи індивідуальну свідомість зі вселенською волею. Мономіф подорожі реалізується в романі «На дорозі» не тільки в контексті пересування горизонтальним простором, а і в контексті пересування вертикального, внутрішнього розвитку героя.

Список використаних джерел:

1. Керуак Дж. На дорозі / Джек Керуак; [пер. з англ. Б. Павличко]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. – 304 с.
2. Кэмпбелл Дж. Тысячеликий герой / Дж. Кэмпбелл. [пер. с англ.]. – М.: Рефл-бук, АСТ; К.: Ваклер, 1997. – 384 с.
3. Мелетинский Е.М. От мифа к литературе /Мелетинский Елеазар. – М.: РГГУ, 2000. – С. 24–31.
4. Топоров В.Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического: Избранное / Владимир Топоров. – М.: Изд. группа «Прогресс»–»Культура». – 1995. – 623 с.